

GELDERSE GEMEENTE
ZIET IN WATEROPGAVE
OOK KANSEN

RIJNWAARDEN ROEIT LIEVER MET DE STROOM MEE

Tekst Peter Boorsma | Fotografie Joris Schaap

De Rijn moet op termijn 18.000 kubieke meter water per seconde kunnen verstouwen, zo bepaalt het Deltaprogramma Rivieren. Dat is 2.000 kuub meer dan de maximumcapaciteit nu. Een oude loop van de rivier in de gemeente Rijnwaarden wordt waarschijnlijk aangewezen als overloopgebied voor als de waterstand te hoog dreigt te worden. Ok, zegt wethouder én boer Jos Lamers. Maar dan wel op onze voorwaarden.

“**K**ijk, als nuchtere boer kan ik me voorstellen dat het Rijk kijkt naar Rijnwaarden als *retentiegebied* voor het geval dat de Rijn dreigt te overstromen. Voor de berging van water is onze dunbevolkte gemeente eerder in beeld dan de dichtbevolkte en dichtbebouwde stedelijke gebieden in het westen. Je kunt je verzetten tegen het onvermijdelijke, maar je kunt het ook zien als een kans. Je werkt mee, maar onder voorwaarden. Dat is mijn uitgangspunt.”

Naast boer is Jos Lamers ook wethouder ruimtelijke ordening van Rijnwaarden, een gemeente met 11.000 inwoners in de Liemers, een streek tussen Rijn en IJssel tegen de Duitse grens. De Liemers wordt ook wel ‘de hoofdkraan van Nederland’ genoemd omdat de Rijn hier het land binnenstroomt en de Waal en de IJssel zich afsplitsen van de Nederrijn. De gemeente Rijnwaarden bestaat uit de dorpjes Lobith, Spijk, Tolkamer, Herwen, Aerd

Jos Lamers:
'Je kunt je verzetten tegen het onvermijdelijke,
maar je kunt het ook zien als een kans.
Je werkt mee, maar onder voorwaarden'

en Pannerden. Deze liggen op een soort eiland; in het zuiden begrensd door de Rijn (die daar door het Pannerdensch en het Bijlandsch kanaal stroomt), in het noorden door de Rijnstrangen, een oude loop van de Rijn waar zich inmiddels een bijzonder landschap heeft gevormd bestaande uit rietmoerassen en wilgenbossen. De pittoreske dorpjes zijn omsloten door oude rivierdijkjes die het landschap een bijzonder karakter geven dat veel fietsers en natuurliefhebbers trekt.

OVERLAAT

Tot 1960 was er bij het dorp Tolkamer nog een zogeheten 'overlaat', een kunstmatige verlagening in de dijk waar het water bij hoogwater overheen sloeg. Iets dat met zekere regelmaat gebeurde. Lamers – die zelf boert in de Rijnstrangen – kan zich nog herinneren hoe dan deze oude rivierloop onder water kwam te staan, met uitzondering van de boerderijen die op terpen waren gebouwd. "De boeren wisten dat het land eens in de zoveel tijd overstroomde. Ze hadden dan ook allemaal een roeiboot bij de boerderij liggen. Als de Rijnstrangen onder water stond, roeide mijn vader ons 's ochtends naar de dijk bij Lobith, zodat we toch naar school konden."

Later werd de dijk bij Tolkamer opgehoogd en waar vroeger de overlaat was, bevindt zich nu zelfs een nieuwbouwwijk. Men dacht dat men de rivier met dijken kon bedwingen. In 1995 werd duidelijk dat dit een illusie was: een enorme dijkdoorbraak bij Tiel kon toen >

ternaauwernood worden voorkomen. Door bebouwing in de uiterwaarden en bedijking bleef er zo weinig ruimte over voor de rivieren dat bij hoogwater dijken al snel konden doorbreken. De gedachte kwam toen op om rivieren weer meer ruimte te geven.

UITERWAARDEN

In het kader van dit programma 'Ruimte voor de Rivier' moesten de Rijntakken 16.000 kubieke meter water per seconde kunnen verwerken. Om dat te realiseren moeten bijvoorbeeld de uiterwaarden van Rijnwaarden – die een derde van de totale oppervlakte van de gemeente beslaan – onder water gezet kunnen worden. Inmiddels gaat het Rijk alweer een stap verder en worden plannen gemaakt in het kader van het Deltaprogramma, dat zich richt op veiligheid tegen overstromingen op de zeer lange termijn, rekening houdend met bodemdaling, stijging van de zeespiegel en stijging van het IJsselmeerpeil. Het Deltaprogramma Rivieren schrijft voor dat de Rijn uiterlijk in 2100 18.000 kubieke meter water per seconde moet kunnen verwerken.

Het Deltaprogramma Rivieren werken voorziet in dijkverzwaringen, verleggen van rivieren en het inrichten van retentiegebieden, waarin rivierwater tijdelijk kan worden geborgen, zodat het risico van overstromingen afneemt. Eén daarvan komt dus mogelijk in Rijnwaarden.

Via regioproessen betrekken de provincies lokale en regionale overheden en belangengroepen bij het opstellen van de adviezen over de voorgenomen Deltabeslissingen. Rijnwaarden – waaronder het binnendijkse gebied Rijnstrangen – valt onder het regioproces Waal, dat zich uitstrekt van de Duitse grens bij Lobith tot en met de Merwede bij Dordrecht. Begin 2014 presenteert de provincie het advies voor de voorkeursstrategie aan de Deltacommissaris, begin 2015 neemt het kabinet op zijn advies een Deltabeslissing.

VOORWAARDEN

Het is in dit kader dat wethouder Lamers verwacht dat de Rijnstrangen worden aangewezen als retentiegebied. Maar voordat dit gebeurt wil hij dat er aan een aantal belangrijke voorwaarden is voldaan. Rijnwaarden ligt relatief geïsoleerd en afgezien van wat watergerelateerde bedrijven als steenbakkerijen en een scheepswerf, is er weinig industrie. Er moet gewerkt kunnen worden.

Bovendien moet de gemeente het hebben van recreatie, dus de toeristische waarde moet een extra impuls krijgen, vindt Lamers. Bijvoorbeeld de rivierdijkjes die het landschap zo'n karakteristiek aanzien geven. Die dateren nog uit de tijd dat de Rijnstrangen nog regelmatig onder water liepen. "Als je die op deltahoogte zou moeten brengen, gaat alle aantrekkelijkheid verloren. Dan kom je aan het DNA van het gebied."

Belangen-
groepen,
gemeenten
en regio's
worden
betrokken
bij de
voorbereiding
van Delta-
beslissingen

Lamers stelt voor om een nieuwe overlaat te maken tussen Spijk en Lobith, zodat de rivier een uitweg heeft bij hoogwater. Maar dit moet wel een slimme overlaat zijn. “Vergelijk het met de Oosterscheldedam. Als het niet meer is dan een verlaging van de dijk, komt het water achter de dijk op een gegeven moment net zo hoog als in de rivier zelf. Nu verwacht men dat het water door klimaatverandering veel hoger gaat komen dan enkele decennia geleden. Daar zijn de oude dijkjes en de terpen niet op berekend. Daarom moet er een overlaat komen, die je ook weer kunt afsluiten als de dijkjes en terpen dreigen te overstromen.”

Waar de Rijn Nederland binnenkomt, ligt de gemeente Rijnwaarden op een soort eiland tussen de huidige rivier en de oude rivierloop, de Rijnstrangen

BENTONIET

Een ander probleem is dat de dijkjes sinds 1960 geen water meer gezien hebben. Ze zullen daarom verstevigd moeten worden. Niet met lelijke damwanden, vindt Lamers, die bovendien het risico met zich meebrengen dat de dijkhuisjes verzakken. Nee, dit kan het best door gaten te boren en deze vol te storten met bentoniet, een in de natuur voorkomende natrium-kleisoort met deeltjes die zo klein zijn dat ze de grond waterdicht kunnen maken. Deze innovatieve techniek wordt in Duitsland al toegepast.

Er moet verder een heldere schaderegeling komen voor schade die boeren ondervinden als gevolg van de afwaardering van hun bedrijf, benadrukt Lamers. Dat kan als men de gelden voor natuurontwikkeling in de Rijnstrangen en die voor waterveiligheid combineert.

“Voor de natuurontwikkeling willen ze het grondwaterpeil iets verhogen. Dat leidt tot veel gesteggel met de boeren, vooral met die boeren die voor de Europese markt produceren. Door de potjes samen te voegen komt er voldoende geld om deze Europa-boeren uit te kopen. Die kunnen dan elders een nieuw bedrijf kopen. De opgekochte boerderijen kun je weer doorverkopen aan ‘verbrede boeren’, die zich richten op *Bed & Breakfast* of op het verbouwen van streekproducten.”

POTENTIE

Een slimme overlaat in de Rijndijk kan ook de toeristische potentie verhogen, denkt Lamers. De overheid geeft nu veel geld uit om in de Rijnstrangen wilgen te rooien om zo het kenmerkende open rietmoeras – habitat van onder meer de roerdomp en de karekiet – te behouden. “Je zou de overlaat eens per jaar open kunnen zetten om de hoofdgeulen te laten doorstromen. De rivier heeft kracht genoeg om allerlei takken en rietplakken mee te voeren en te voorkomen dat de hoofdadert dichtgroeit. Bovendien blijft het zo bij de bewoners tussen de oren zitten dat er een keer een echte overstroming kan zijn. Misschien kan het laten doorstromen van de Rijnstrangen zelfs uitgroeien tot een toeristisch moment ieder jaar in november.” |

‘Een slimme overlaat in de Rijndijk kan de toeristische potentie verhogen’